

PRIUSZ

SZÁZADVÉG

[illegible]

Az egri főiskolára mentem el az újabb felvételire. Lógó orral már, de reménykedve még. Aztán megjött a levél onnan is, hogy megfeleltem, de férőhely hiányában felvenni nem tudnak. Csak ekkor döbbsentem rá, hogy a kitűnő bizonyítvány, meg a jeles érettségi, meg a „középparaszti” származás, meg a költői ambíció önmagában nem elég ahhoz, hogy tovább tanulhassak. Hol vétettem el?

Talán már tanácsot is adott valaki (papék? tanítóék?), nem tudom, de akkor írtam meg életemben az első protekciót kérő levelet, Pécsre, a *Dunántúlszerkesztőségébe*. A Pécsi Írócsoport nevében Galsai Pongrácz azonnal megkereste a Pécsi Pedagógiai Főiskolát, ahol megígérték, hogy augusztus 30-ára behív-nak pótfelvételizni a „magyar–orosz szakcsoportra”. De már augusztus 25-én megérkezett tőlük a levél, hogy pótfelvételit mégsem tarthatnak, „vizsgára ne jöjjön be”. Akkor az Oktatási Minisztériumba föllebbeztam, de nekik már könnyű dolguk volt: „Elkezdődött közben a tanév.” S még augusztus 25-én megírtam az *Átok* című versemet, s el is küldtem a barátaimnak, akikkel leveleztem. A vádirat szerint kettőnek. Két volt osztálytársamnak. A verset a végtelen keserűség és az indulat feszíti, alig emelkedik a föld fölé. Talán éppen ezért ijedtek meg tőle, akik már mindentől rettegetek.

ÁTOK

*Egy egyetem és két
főiskola elutasított*

*Kivert kutyaként lődörgök az utcán.
Felém köszönnék, de én nem tudom.
Típrom a földet és bámulom maflán,
s rámbök a való: már ezt is unom.*

*Unom az esti motoszkáló csendet,
unom a poros utak illatát,
unom a vigaszt, hogy kevés a felvett,*
mert élémhuppan mindig: nincs tovább.*

*És ezt makogja mindenütt a kecske,
ezt csipogja a veréb fenn a fán,
és ezt busongja messze minden este
még a harang is imádság hián.*

*Hogy nincs tovább, előttem szakadékok,
betonfal... semmi... farkasfogó csapda.
Köröttem roncsok: vágynak, tervek, célok...
Átkozd meg Isten, aki így akarta.*

*Aki lefogta tovább lépő lábam,
aki betömni igyekszik a szám,
aki kínosan röhög majd utánam,
ha elkerülöm, s le hagyom talán.*

*Mért kell letörtén maradnom, ha mennék,
ha van erő bennem, vágó és akarat,
s nézni, ki kínlódott a nehezén innét,
amint erőlködik, s végül lemarad.*

*Ki akarta mindezt? – Bomba szórja széjjel.
Akták közt sorvadjon patkány életével.
Kígyó másszon sötét** feje alá éjjel.
Köpjön rá mindenki, ha mellette lép el.
Sose haladhasson egy úton a néppel.
Verje meg az Isten örök verésével.*

* A sor változata: „unom, utálok ezt a piszkos rendet”.

** A szó változata: „kopasz”.

*Mert sereg vagyunk: tízek, százak, ezrek,
akiket becsaptak, mint szél a kaput,
akiket köd, bánat, elszántság öveznek,
s nem tudjuk, hogy eltűnik útja merre fut.
Kinek köszönhetjük? Meg fogjuk köszönni,
ha nehéz is addig törött lábbal menni.
Meg fogjuk köszönni, de úgy megköszönni,
hogy köszönés után nem marad ott semmi.*

Vése, 1954. aug. 25.

Kérem, attól, hogy 1953 júliusában Nagy Imre miniszterelnök lett, s meghirdette az „új szakasz” programját és az amnesztiát, vagy attól, hogy 1954 júliusában szabadon engedték az „ártatlanul elítélt kommunistákat”, Csurgón meg Vésén szinte semmi sem változott. Amikor 1953 tavaszán mellhártyagyulladással otthon feküdtem, a szomszédok, a rokonok meg az ismerősök egy-két tojással, tányér lisztel jöttek látogatóba, hogy édesanyám tudjon mit adni a betegének. Ha valami úton-módon pénz állt a házhoz, napszámból, faeladásból, nagyobb része arra ment el, hogy fél disznót, baromfit, tojást, egyebet vett rajta édesapám, amit aztán elvitt a beszolgáltatásba. „Mit dobolt a kisbíró?” – kérdeztük hároméves Pista öcsémét. „Betojást” – válaszolta, amivel még valami derűt is fakasztott, pedig arról volt szó, hogy a kisbíró már megint teleordította az utcát, hogy kinek mennyi baromfi, tojás, hús meg egyéb beszolgáltatási hátraléka van, amit tüstént, végrehajtás terhe mellett adjon be, fizessen be, törlesszen.

Aztán persze jöttek a végrehajtók is. A hattagú család életben tartóját, egyetlen tehenünket kivezették már az istállóból, s nem édesanyánk sírása, kiabálása, hanem az mentette meg, hogy Pista öcsém is ott ordított anyánkkal együtt, s valaki megsajnálta, s főként az, hogy édesapánk átszaladt Gyula bátyámékhoz, akik tudtak adni valamelyes kölcsönt, amivel a végrehajtók pillanatnyilag megelégedtek.

1954 őszén, amikor „az MDP KV ülésén Nagy Imre jelentős győzelmet arat”, a padlásunkat ugyanúgy lesöprik, mint azelőtt. En nem olvastam a *Szabad Nép* 1954. november 21-i számában Darvas József cikkét „A túlcitálásról”, amelyben „támadást indít az írók és újságírók reformmozgalma ellen”, de öt nappal előbb, amikor elvitték minden gabonánkat, azt is, amit Viktor öcsém meg én kerestünk a nyáron a cséplőgépnél, megírtam a *Csendélet* című versemet. Itt van előttem egy kék fedelű iskolai füzet, amely a 17. számú bűnjel volt a tárgyalásomon, s amelyet valaki, egy fiatal bíró, 1985-ben visszajuttatott hozzám. Benne naplószerű feljegyzéseim, verseim:

1954. nov. 11.: Megtanultam Csoóri *Október szaka szép idő* című versét. Tetszik. Igaz vers. Az októberi *Csillag* részletes kritikája szerint újabban baj van Kónyával... Füst Milántól is olvashattam egy elbeszélést vagy minek nevezem... Jól rajzolja a bőbeszédű asszonyt.

1954. nov. 13.: „Nem tudok jól termelni, mert nincs trágyám. Nincs trágyám, mert kevés az állatom... Így több búzát termelni nem lehet!” – jön rá a *Béke és Szabadság*.

1954. nov. 18.: Tegnapelőtt elvitték minden gabonánkat és kukoricánkat. Becsaptak. Keresetemet, meg Viktorét tulajdonították el.

CSENDÉLET

*Elvitték minden gabonánkat.
Anyám sírt, apám hallgatott.
Öcsém lopott a sajátunkból
a lónak egy marék zabot.*

*Ülünk az esti lámpafényben,
latolgatjuk, hogy mi maradt:
Üres padlás, s apám szemében
egy ki nem mondott gondolat.*

*Ő senkiben sem bízik most már,
a munkabére lett oda.
Felelj te Buzgó*, ki elvitted,
neki ahhoz mért nincs joga.*

1954. nov. 18.: Ma szántottuk be a pap szőlejét. L. azt mondja: ma nincs egy magyar írónk se. Ezek mind kis csenevészek, akiknek azelőtt vidéki lapokban vagy itt-ott megjelent egy-egy írásuk, vagy pedig árulók. Neki: Arany J. a legnagyobb magyar költő. Ady senki. (Nem normális.) Juhász Gyula szerencsétlen alak. Gyónit, Babitsot, Kosztolányit tartja a XX. sz. legnagyobb költőinek. Jókai, Mikszáth, Gárdonyi, v. Somogyvári, Tolsztoj, Dickens, Dumas az írói. (Harsányi Zsolt, Gulácsy Irén)... Sokban nem értek vele egyet.

1955. febr. 1.: 1955. január 30-án megalakítottuk Nagyatádon az „Ady Endre Irodalmi Kör”. Zsovár, Weisz, Horváth és én. Kötetet akarunk kiadni „Útkeresés” címmel. A kötet mottója Ady-idézet: „Ifjú szívekben élek, s mindig tovább...” A költségeket Zsovár szerint – az N. M. (Népművelési Minisztérium) fedezi. (?)

1955. febr. 4.: Megvettem Csoóri kötetét („Felröppen a madár”). Hogy népiessége vagy igazmondása tetszik-e, nem tudom. Néha opportunistá...

1955. márc. 2.: Hogyan maradhatna független a magyarországi éhes nagyhatalmak között? Non bene dissimiles inter foedera jungunt. (Egyenlőtlen felek nem köthetnek jó szövetséget egymással.) Hazám függetlenségét és szabadságát egyszeri kivívás után megtarthatónak vélem, ha létrehoznák a Kis Nemzetek Szövetségét (KINSZ). Tagjai lennének Európa kis népei: a Benelux államok, Dánia, Skandinávia és a Duna-

völgyi népek (Ausztria, Csehszlovákia stb.). Ha ezek kötnének kölcsönös gazdasági és hadisegély-nyújtási egyezményt, számíthatnánk rá, hogy meg is tartják. Együttesen – a szövetségen belül minden nemzet önálló életet élne – olyan erőt képviselnének, ami a mindenkori európai nagyhatalmak egyenrangú társává tenné őket.

1955. márc. 10.: Rákosi ismertette az új politikát. Vissza a Nagy Imre előtti elvhez! Termelőszövetkezet! – Mindent pénzzé kell tenni, és minden pénzt a beszolgáltatásba, adóba. Ma nyűg a föld. Mindenki menekülne tőle, ha tudna.

INTÉS

*A föld, ezer év délibábja
ráfonódik népem nyakára,
és szívja véré, fojtogatja.
Ó jaj bekapja, nézd, bekapja.*

*Dózsa előtt, s utána hányan
buktak el vérszomjas porában,
akik érte rohantak harcba.
Bekapta őket, mind bekapta.*

*Ma menekül, kit visz a lába
városba: gyárba, iskolába.
Nem érte, ma előle futnak,
míg végére érnek az útnak.*

*De kit köt tenyérnyi darabja,
azt torkon kapja, fojtogatja.
Szívja a vért, szívja a könnyet.
Ó mivé tették a földet.*

* A szó változata: „Bérenc”.

*Ma átok lett minden göröngye.
Jajszó tapad ma minden rögre.
És mindez még nem elég néki...
Népem, szölj rá! szavadat érti.*

*Ti emberevő vad kufárok,
akik miatt a föld ma átok,
vigyázzatok: a nép szavára
a föld bekapja, aki bántja.*

Az ávós nyomozó zöld tintával a következőket írta a versek mellé, a margóra: „Elismerem, hogy a Csenedlet című verset én írtam és Weisz Jenő, Zsovár József és Pál Ilonának egy példányát elküldtem”, illetve: „Elismerem, hogy az intés (!) című ellenséges szövegű verset én írtam a saját tulajdonomat képezte melynek egy példányát elküldtem Nagy Józsefnek. elolasott.”

Mindkét szöveg alatt ott az aláírásom. S ott van a külön lapon álló, s ezért a 14. számú bűnjelként lefoglalt *Átok* című versemre körmölt nyilatkozat után is: „Elismerem, hogy a túloldalon leírt ellenséges szövegezésű verset én írtam és a saját tulajdonomat képezi. Ezt a verset elküldtem Krénusz József és Kiss Editnek másolatba. Kaposvár 1955. augusztus 19.” Alatta ugyanazzal a tollal, volt osztálytársam keze írásával ez: „Elismerem, hogy ezen vers másodpéldányát, mely lila indigóval volt gépelve nekem Bertók László 1954 nyarán, vagy őszén postán elküldte. 1955. aug. 24. Krénusz József.”

Kérem, én első munkahelyemen, a marcali postahivatalban 1955. március 27-én álltam munkába, és „hbt m”, azaz „havi bérés tiszt munkae rő” lettem, ötszáz forint alapfizetéssel és kétszázötven forint munkaköri pótlékkal. Ez két nappal azután történt, hogy Budapesten megalakult a Dolgozó Ifjúság Szövetsége (DISZ) Petőfi-köre. A kettőnek persze semmi köze egymáshoz. Én örültem, hogy kilenc hónappal az érettségim és fél évvel az egyetemi-főiskolai elutasításaim után végre

valami hivatalban dolgozhatok, kirö pülhettem hazulról, önálló életet kez dhettem, s készülhettem az újabb felvételi re. Ezúttal alacsonyabb ra állítottam a mércét, már nem az ELTE-re, hanem eleve a Pécsi Pedagógiai Főiskolára jelentkeztem, oda is a magyar–oros z szakra, ahová állítólag a legtöbb hallgató t veszik majd föl.

Örültem azért is, mert 1955. április 17-én bemutatott a *Somogyi Néplap*. Egyszerre közölte három versem t, életrajzi vallomá somat, sőt csurgói iskola- és költőtársam, Gőbölös Sándor hoz zám írt versét is. Mindezek mellett hevesen udvaroltam, írtam. Tengerdiéknél, a Dózsa György utcában, ahol havi száztíz fo rintért albérletben laktam, ennek fejében vasárnaponként még ennem is illett a családdal, legto bbször kitűnő paprikáscsirkét nokedlival. Túlságosan jól kezdtek menni a dolgok. Nem tud tam, mit jelent, jelent-e valamit, hogy leváltották az *Irodalmi Újság* szerkesztőjét. Molnár Miklós? Hámos György? Csak most, két éve? három éve? láttam, egészen véletlenül, az *Irodalmi Újság* 1954. január 2-i számát, amelyben H. M. (?), aki a *Dunántúlelső*, 1952–53. évi évfolyamát értékelte, hogy ott például Szécsi Marg ittal együtt engem is megdicsér.

Arról sem maradt bennem semmi emlék, amikor 1955. ápri lis 14-én „az MDP KV ülésén Nagy Imrét kizárják a PB-ből és a KV-ből, és visszahívják miniszterelnöki megbízatásából”. Bár az aznapi *Ludas Maty*iból bemásoltam füzetembe a „Nagy embe rek, nagy tévedések” című közleményt, melynek az volt a mot tója, hogy „Ha nem volnának nagy tévedések, nem volnának nagy igazságok sem”, és Voltaire, Heine, Petőfi, Tolszto j, Nietzsche, Jókai, Bernard Shaw „tévedéseit” tartalmazza. Honnan tudhattam volna, hogy fél év múlva a bíró, aki elítélt, a tárgya láson „mentségemül” olvassa majd föl füzetemből ezeket a nagy tévedéseket. Voltaire-től azt, hogy „Ki az a Shakespeare? Részeg paraszt, semmi más!” Heinétől, hogy „Weimarban él egy öreg idióta, úgy hívják, hogy Goethe.” Petőfitől, hogy „A világ legna gyobb költője Béranger... Goethe nem költő.” Bernard Shaw-tól, hogy „Egy nagy író t ismerek, s az – Bernard Shaw.”

A *Somogyi Néplap*ban április 17-én megjelent *Magamról* című vallomásom is tele napfénnel, romantikával. S szinte hihetetlen, hogy a *Lefekvés előtt* című versem is, az ugyanott közölt három közül az egyik, fél év múlva bűnjelként a vád tárgya lesz majd a kaposvári bíróságon.

Magamról

Szeretem az irodalmat, mint az életet. De szívesebben beszélek az irodalomról, mint az életéről, hiszen az ember húszéves korig mennyit is él? Mennyit? Csak nagy tervei, vágyai, álmai vannak, és fiatalos hite. Élményei most jönnek seregestől, és most kezd az élményeinek igazán elgondolkozni.

Szeretem a dolgozó embereket. Szeretem szűkebb hazám küzdő magyarjait. Gondjaikat magaménak érzem, örömeikben osztozom.

Szeretem a munkát és az ifjúságot. Jó barangolni a fiatalság rózsakertjében, győzedelmeskedni a száraz tűskék okozta fájdalmakon. Szüleim parasztok.

Vésén születtem. Az általános iskolát ott végeztem. Majd a csurgói gimnáziumba kerültem. Tavaly érettségiztem. Jelenleg a marcali postán dolgozom. Szeretnék egyetemre vagy főiskolára kerülni, olyan szakra, amely szoros kapcsolatban van az irodalommal.

Sokat akarok írni és olvasni. Kedves magyar íróim: Petőfi, Ady, József A., Mikszáth, Móricz. A ma élők közül: Illyés Gyula, Csoóri Sándor, Veres Péter.

Verseim először 1953-ban jelentek meg, a *Dunántúli*-ban. Ötödikes elemista koromban írtam az elsőt, azóta sok rossz és kevés jó verset írtam.

Mik a terveim? Nagyon sok van – amennyi egy húszéves emberbe belefér. Dolgozni, tanulni akarok, és nem utolsósorban írni, jó és igaz verseket írni.

LEFEKVÉS ELŐTT

*Kezembe fogom ceruzám,
míg elringat az este.
(Kisebbik óramutatónk
most csusszant a tizesre.)*

*Egy Csillag van asztalomon,
s az égen csillag mennyi...
Hej emberek, mikor tudunk
a csillagokra menni?*

*Mars-lakókról beszél ez itt,
az Vénusz-emberekről.
Megérem-é, ó bölcs, felelj,
hogyan valóság lesz ebből?*

*Valóság lesz, s pokolba jut
az álszentség, vakság,
s Chikágótól Japánhónig
egy úr lesz, az igazság?*

*Valóság lesz, s boldog, ki él:
a háborúknak vége,
s eljön a kapzsis, zsarnokok
elsőprő veresége?*

*Hiszek: elhull a férjesünk:
bürokraták, csibészek,
bérencek, talpnyalók, gazok,
honáruzó pribékek.*

*Hiszek: kiáll majd unokám
egy marsi hegytetőre,
s örömkönnyei közt mosolyog
apáira, a földre.*